

Проект

**ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ
ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ ПРОЄКТУ
ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ ЖИТОМИРСЬКОЇ
ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ**

Список виконавців:

- Сергій Березовський* - заступник начальника відділу мобілізаційної роботи та спеціальних питань Управління охорони здоров'я Житомирської обласної державної адміністрації, лікар;
- Роман Божок* - головний інженер ТОВ «ЕКО-МБ»;
- Василь Герасимчук* - завідуючий відділом маркетингу інновацій та інтелектуальної власності Інституту сільського господарства Полісся Національної академії аграрних наук України;
- Світлана Гресь* заступник директора департаменту-начальник управління культури та туризму Департаменту Культури, молоді та спорту облдержадміністрації
- Ірина Грузинська* - головний спеціаліст відділу організації заходів цивільного захисту та оборонної роботи Управління з питань цивільного захисту населення та оборонної роботи Житомирської обласної державної адміністрації;
- Анатолій Дяченко* - заступник начальника Басейнового управління водних ресурсів річки Прип'ять Державного агентства водних ресурсів України, інженер-гідротехнік;
- Ганна Кірейцева* - заступник декана гірничо-екологічного факультету, доцент кафедри екології Державного університету «Житомирська політехніка», кандидат економічних наук;
- Юрій Кириленко* - директор ПП «Екотехніка»;
- Олександр Медвідь* - директор ТОВ «ЕКО-МБ», інженер-еколог, інженер-проектувальник, екологічний аудитор;
- Лілія Слабунова* начальник виробничо-технічного відділу управління житлово-комунального господарства, енергетичного менеджменту та енергозбереження Департаменту регіонального розвитку Житомирської обласної державної адміністрації;
- Наталія Стеглюк* - головний спеціаліст відділу оцінки впливу на довкілля Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації;
- Тетяна Федонюк* - керівник навчально-наукового центру екології та охорони навколишнього середовища Поліського національного університету, професор, доктор сільськогосподарських наук;
- Віктор Ясінський* - начальник відділу державного екологічного нагляду (контролю) земельних ресурсів Управління державного екологічного нагляду (контролю) у Житомирській області Державної екологічної інспекції Поліського округу.

Зміст

Вступ

- 1. Зміст та основні цілі Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки, її зв'язок з іншими документами державного планування**
- 2. Характеристика поточного стану довкілля Житомирської області**
- 3. Основні екологічні проблеми Житомирської області**
- 4. Зобов'язання у сфері довкілля**
- 5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми**
- 6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми**
- 7. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив**
- 8. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення**
- 9. Резюме**

Вступ

На сучасному етапі розвитку людства одними з найістотніших проблем є екологічні, які безпосередньо впливають на здоров'я людей і стан довкілля. Для забезпечення врахування цих факторів запроваджують інструмент планування, такий як стратегічна екологічна оцінка (СЕО).

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

З 12 жовтня 2018 року в Україні вступив в дію закон «Про стратегічну екологічну оцінку». Цей Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

Метою стратегічної екологічної оцінки є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки – це документ, який спрямований на всебічний розвиток складових аграрного сектору економіки Житомирської області: рослинницької галузі, галузі тваринництва, харчової та харчопереробної промисловості, розвитку соціальної інфраструктури села.

Програма направлена на стабільний динамічний розвиток виробництва продукції сільського господарства шляхом створення умов через механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників. У свою чергу хід реалізації завдань і заходів Програми сприятиме росту виробництва валової продукції сільського господарства протягом 2021-2027 років, зайнятості сільського населення, розвитку організованих малих форм підприємницького господарювання на селі, додаткових надходжень до місцевих бюджетів.

Програма включає: загальну характеристику діяльності агропромислового комплексу за попередні 5 років; аналіз та обґрунтування проблем, на розв'язання яких спрямована Програма; план заходів з реалізації

програми; ресурсне забезпечення та показники результативності. План заходів є головним інструментом реалізації Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки, включає відповідальних виконавців, строки впровадження та джерела фінансування. Реалізація зазначених заходів сприятиме збільшенню виробництва традиційних для Полісся культур, нарощенню обсягів виробництва органічної сільськогосподарської продукції та органічної продукції харчової промисловості, розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури в сільській місцевості, підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, добробуту та зайнятості сільського населення, розв'язанню цілого ряду соціально-економічних проблем.

1. Зміст та основні цілі Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки, її зв'язок з іншими документами державного планування

Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки (далі Програма) є документом державного планування і підлягає затвердженню рішенням обласної ради.

Програма направлена на виконання Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р, Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року, затвердженої рішенням обласної ради від 18.12.2019 № 1722, Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 для забезпечення продовольчої безпеки держави, розвитку ефективного і прибуткового сільськогосподарського виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках та рівня зайнятості сільського населення, розв'язання проблем соціальної інфраструктури на селі.

У проєкті Програми враховано:

аналіз тенденцій розвитку агропромислового комплексу Житомирської області за п'ять останніх років;

основні завдання та заходи щодо розвитку агропромислового комплексу області на 2021-2027 роки:

очікувані результати та показники оцінки якості виконання запланованих завдань.

Основними складовими Програми є:

- виробнича програма по рослинництву. В рослинницькій галузі основна увага сконцентрована на вирощуванні культур, що забезпечують продовольчу безпеку держави. У порівнянні з 2020 роком всіма категоріями господарств прогнозується збільшення у 2027 році обсягів виробництва зерна на 33%, цукрових буряків – на 24%, овочів – на 27%, картоплі – 8%.

Одним із напрямків у рослинництві є відновлення вирощування традиційних Поліських культур: льону довгунцю, льону олійного та хмелю. Передбачається збільшення посадкових площ під льоном довгунцем та льоном олійним у 2027 році у порівнянні з 2020 роком у 1,9 рази, хмелем – на 7%. Заходами Програми передбачено збільшення посадкових площ плодово-ягідних культур на 32%.

Основна увага зосереджена на покращенні якості ґрунтів шляхом проведення хімічної меліорації (вапнування) кислих ґрунтів, оскільки на території області понад 445 тис. га сільськогосподарських угідь, або 35% від наявних, потребують хімічної меліорації (вапнування).

Основне виробництво рослинницької продукції сконцентроване у сільськогосподарських підприємствах, лише у виробництві овочів, плодово-ягідної продукції та картоплі вагоме місце займають господарства населення;

- виробнича програма тваринництва. У тваринницької галузі основними завданнями розвитку визначено - стабілізація ситуації з чисельністю поголів'я худоби і птиці та здійснення заходів щодо їх нарощування. У порівнянні з 2020 роком всіма категоріями господарств прогнозується нарощення чисельності великої рогатої худоби у 2027 році на 6%, у тому числі корів – на 2,5%, свиней – на 22%, овець і кіз – на 5%, птиці – 2,2%.

За рахунок збільшення чисельності поголів'я, покращення породного складу тварин шляхом завезення високопродуктивної худоби, проведення селекційно-племінної роботи, нарощення поголів'я шляхом власного відтворення та відбору молодняка від високопродуктивного поголів'я, поліпшення якісного складу кормів прогнозується нарощення обсягів виробництва тваринницької продукції. Зокрема проти 2020 року у 2027 році планується збільшити виробництво молока на 9,5%, продукції вирощування худоби та птиці – на 16,5%, виробництво яєць – на 6,7%, меду – на 9,3%;

– розвиток органічного виробництва є одним із пріоритетів розвитку галузі. В умовах екстенсивного розвитку сільського господарства розвиток органічного виробництва забезпечить впровадження заходів щодо подолання негативних явищ в екологічному середовищі, посилення природоохоронної складової агропромислового виробництва, збереження ґрунтів, виробництво високоякісних та безпечних продуктів харчування.

В області на ПП «Галекс-Агро», що у Баранівському районі вперше в Україні реалізована повноцінна модель екосистеми, що поєднує органічне землеробство і органічне тваринництво – вирощування великої рогатої худоби, виробництво молока і м'яса. Це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів.

Протягом дії Програми передбачено створення 10 підприємств з виробництва органічної продукції;

- виробництво продукції харчової і харчопереробної промисловості. Основна увага сконцентрована на впровадження у виробництво новітніх технологій і обладнання, встановлення нових виробничих ліній та розробки нових видів продукції з метою підвищення конкурентоздатності продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках, запровадження взаємовигідних форм співробітництва сільськогосподарських виробників і переробних підприємств.

З урахуванням динаміки розвитку сировинної бази прогнозується подальше нарощування обсягів виробництва продукції у всіх галузях харчової промисловості. Індекс виробництва продукції харчової промисловості щорічно зростає у порівнянні з попереднім періодом;

- розвиток інфраструктури села. З метою сприяння зайнятості сільських жителів у Програмі значна увага зосереджена на розвитку фермерства та сільськогосподарської кооперації. Протягом дії Програми

передбачено створення 45 фермерських господарств, у тому числі 40 сімейних фермерських господарств, 33 сільськогосподарські кооперативи;

- соціальний розвиток села. Для забезпечення та покращення житлових умов жителям сільської місцевості Програмою розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки передбачена підтримка індивідуальних сільських забудовників шляхом надання пільгових кредитів на нове будівництво, добудову та реконструкцію житла, придбання житла, спорудження інженерних мереж. Протягом дії Програми передбачається надання підтримки 200 індивідуальним сільським забудовникам. Крім того, для проведення просвітницької роботи серед сільського населення з питань створення фермерських та сімейних фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, земельних питань, можливості скористатися фінансовою підтримкою з державного та обласного бюджетів та інших питань Програмою передбачено проведення дорадчих заходів.

Програма націлена на створення умов для розвитку аграрного сектору економіки шляхом підтримки агровиробників, у тому числі малих суб'єктів господарювання та господарств населення.

Протягом 2021-2027 років передбачена підтримка підприємств та господарств населення на розвиток рослинництва, тваринництва, малого підприємництва – кооперативів та фермерських господарств, соціальний розвиток села.

У галузі рослинництва це підтримка нішевих культур - запровадження дотацій за збільшення посівних площ та виробництва: гречки, жита, льону-довгунцю та льону олійного, збільшення посадкових площ картоплі у сільськогосподарських підприємствах та стимулювання насінневих господарств за введення нових районованих сортів картоплі, підтримка проведення хімічної меліорації (вапнування) кислих ґрунтів, підтримка розвитку органічного виробництва

У галузі тваринництва пропонується за рахунок коштів обласного бюджету надати підтримку:

сільськогосподарським підприємствам за приріст поголів'я корів молочного, м'ясного та комбінованого напрямів продуктивності;

господарствам населення за закуплені племінні телиці, нетелі, корови;

господарствам населення за закуплені установки індивідуального доїння корів;

галузі бджільництва; вівчарства та козівництва.

Заходами Програми передбачена фінансова підтримка: розвитку сільськогосподарських кооперативів, фермерських та сімейних фермерських господарств, кредитування індивідуального житлового будівництва на селі.

Оскільки дані напрямки спрямовані на зайнятість сільського населення у сільськогосподарському виробництві за умовами Програми передбачено залучення підтримки об'єднаних територіальних громад.

2. Характеристика поточного стану довкілля Житомирської області

Житомирська область розташована в північно-західній частині України і займає 2'982,7 тис. га, площа сільськогосподарських угідь Житомирщини становить 1'510,1 тис. га або 50,6 % території.

Структура ґрунтового покриву Житомирської області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледеніння та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Територія області знаходиться у двох природно-кліматичних зонах – Лісостепі (19 %) та Поліссі (81 %). Ці території суттєво відрізняються геологічною будовою, ландшафтною структурою, ґрунтами, лісистістю, ступенем сільськогосподарського освоєння території та видовим складом рослинного світу, у тому числі районованих сільськогосподарських культур.

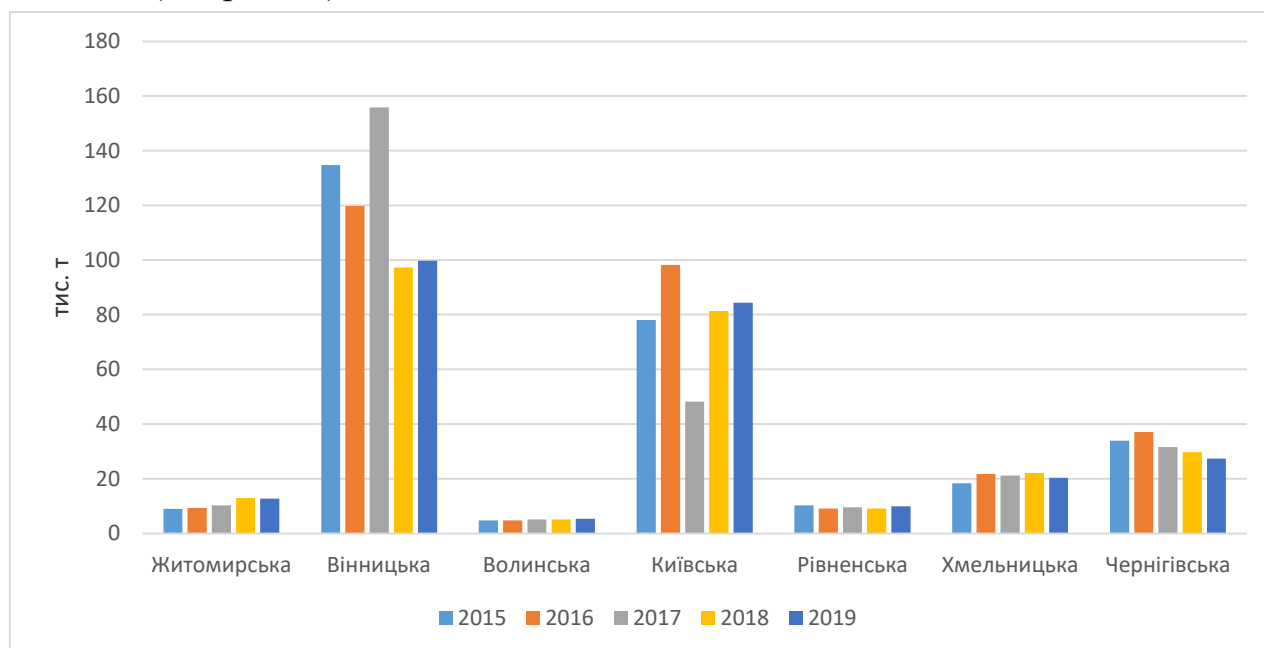
Вигідне фізико-географічне та економіко-географічне положення сприяє компактному заселенню, господарському освоєнню території, створює передумови для життєвої діяльності людей. Особливості економічно-географічного положення і природних факторів (ґрунтово-кліматичні умови, мінерально-сировинні, лісові і водні ресурси) у поєднанні створюють сприятливі умови для розвитку багатогалузевого сільського господарства та промисловості.

Ґрунти та їх материнські породи Поліської частини області, по умовній широтній межі північніше Житомира, сформовані переважно на льодовикових та водно-льодовикових відкладах, за винятком височини Словечансько-Овруцького кряжу. Близьке розташування кристалічних порід до поверхні землі обумовлює розвиток процесів заболочування, які уповільнюють ґрунтоутворення на Поліссі, це призводить до формування в низинах торф'яників, торф'яно-болотних ґрунтів. На підвищених ділянках місцевості та на ділянках з потужним шаром льодовикових наносів відбуваються процеси формування дерново-підзолистих піщаних та супіщаних ґрунтів з кислою реакцією ґрунтового розчину.

Для області характерний високий рівень залягання кристалічних порід, які у багатьох місцях виходять на денну поверхню. Область багата на різноманітні корисні копалини, за що її справедливо називають «Урал в мініатюрі». В її надрах залягають поклади розсипного ільменіту, комплексних апатит-ільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу та інших копалин. Запаси титану на Житомирщині складають понад 85 % усіх розвіданих запасів титанових руд України.

Атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Житомирській області, у 2019 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел склали 12,73 тис. т, що на 2,0 % менше ніж у 2018 році. У порівнянні з іншими областями менше викидів забруднюючих речовин у 2019 році спостерігалися у Волинській (5,3 тис. т) та Рівненській (9,9 тис. т) областях (діаграма 1).

Діаграма 1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами за регіонами, тис. т.

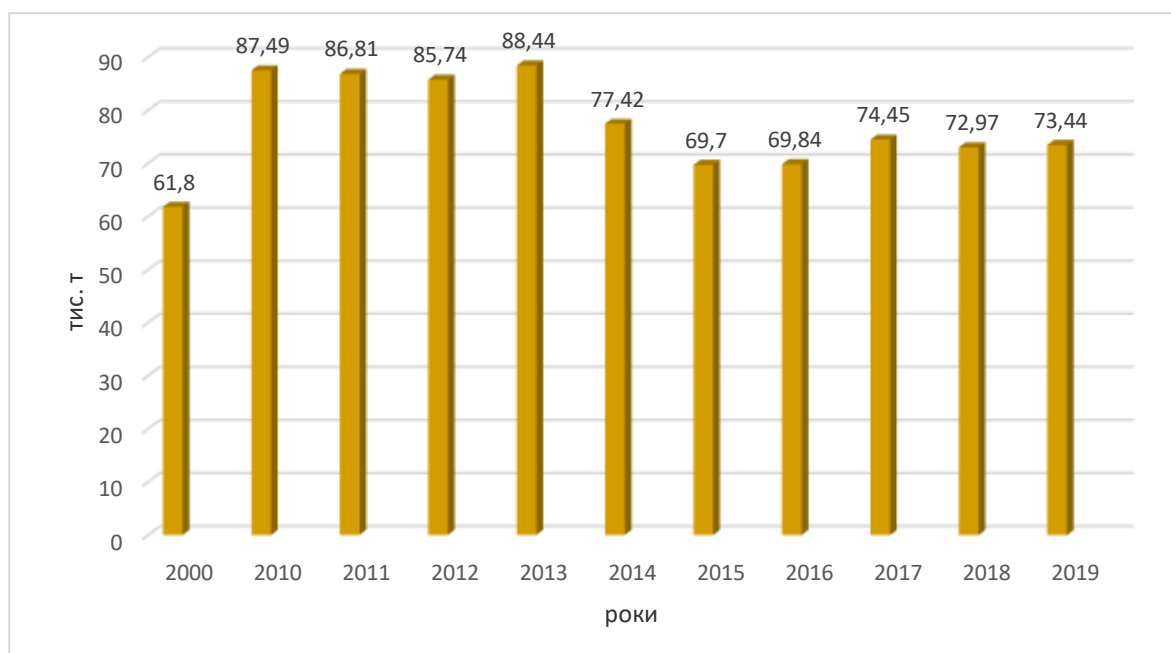
Динаміка викидів забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел наведена в таблиці 1 та проілюстрована на діаграмі 2.

Таблиця 1

Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т.

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП (тис.т на млн. грн)
	Всього	стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2000	61,80	12,3	49,5	2072,1	43,45	0,0046
2010	87,49	18,38	69,11	2941,2	68,41	0,0039
2011	86,81	19,01	67,79	2913,1	68,19	-
2012	85,74	18,49	67,25	2882,3	67,34	0,0036
2013	88,44	17,21	71,23	2965,1	70,05	0,0035
2014	77,42	10,93	66,49	2597,9	61,64	0,0026
2015	69,70	8,98	60,72	2336,8	55,7	0,0018
2016	69,84	9,27	60,57	2343,6	55,9	0,0015
2017	74,45	10,33	64,12	2498,3	60,01	0,0012
2018	72,97	13,0	59,97	2448,7	59,28	0,0009
2019	73,44	12,7	60,74	2464,4	60,19	-*

*Примітка: планом державних статистичних спостережень на 2018-2019 роки розробка інформації щодо викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення, не передбачена.

Діаграма 2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Житомирській області у 2000-2019 роках

Основними забруднювачами атмосферного повітря за видами економічної діяльності залишається сільське, лісове та рибне господарство – більше 34 % від загального, переробна промисловість – 24,2 %, добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 19,3 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,5 %, викиди забруднюючих речовин яких складають майже 85 % від загального обсягу викидів в атмосферне повітря у Житомирській області.

Деяку меншу частку в загальний рівень забруднення вносить галузь постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря та Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування і складає відповідно 3,8 та 3,4 % від загального.

В той же час найменший вплив на якість атмосферного повітря мають галузі невиробничої сфери (охорона здоров'я, надання комунальних послуг, освіта, фінансова діяльність тощо).

Таблиця 2

Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю у атмосферне повітря за видами економічної діяльності у 2019 році

Вид економічної діяльності	Обсяги викидів, т	Крім того, діоксиду вуглецю, т
Усі види економічної діяльності	12734,7	692251,8
Сільське, лісове та рибне господарство	4365,6	59339,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2455,2	24051,4
Переробна промисловість	3111,4	320550,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	489,2	204417,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	84,9	4409,7
Будівництво	81,6	684,7

Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	134,7	3862,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	823,5	24361,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	–	–
Інформація та телекомунікації	2,4	343,6
Фінансова та страхова діяльність	65,3	4462,2
Операції з нерухомим майном	96,6	2857,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	7,5	663,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	151,5	337,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	433,0	28528,5
Освіта	209,5	5637,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	214,9	7521,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	7,9	223,7
Надання інших видів послуг	–	–

Серед основних підприємств – забруднювачів атмосферного повітря у 2019 році були ПП «Галекс-Агро» (Новоград-Волинський район), Філія УМГ «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз» (Бердичівський район), ТОВ «Агровест Груп» (Баранівський район), ПАТ Транснаціональна корпорація «Граніт» (Коростенський район), ТОВ «Сігнет-Мілк» (Попільнянський район), ПАТ «Малинський каменедробильний завод» (Малинський район), ТОВ «Церсаніт Інвест» (Новоград-Волинський район), ТОВ «Бехівський гранітний кар'єр» (Коростенський район).

Найбільший внесок у забруднення атмосфери області традиційно складають Новоград-Волинський район (2112,8 т), м. Житомир (1626,2 т), Коростенський район (1316,3 т) та Попільнянський район (1038,3 т). Це забруднення склало відповідно: 16,5 %, 12,7 %, 10,3 % та 8,1 %, від загального обсягу по області.

Оцінюючи стан забруднення атмосферного повітря підприємствами в містах та районах Житомирської області необхідно відмітити, що найбільший внесок у забруднення атмосфери області складають Новоград-Волинський район (2112,8 т), м. Житомир (1626,2 т), Коростенський район (1316,3 т) та Попільнянський район (1038,3 т). Це забруднення склало відповідно: 16,6 %, 12,8 %, 10,3 % та 8,1 %, від загального обсягу по області (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по районах та містах області, т.

Назва населених пунктів	2000	2015	2016	2017	2018	2019	Внесок у загальний викид %
Всього	12'300	8'985	9'272	10'334	12'970	12'730	100,0
Новоград-Волинський район	224	711	1'204	1'428	2'337	2'112	16,6
місто Житомир	2'147	1'281	1'296	1'420	1'538	1'626	12,8
Коростенський район	652	306	312	494	1'147	1'316	10,3
Попільнянський район	228	916	967	1'110	1'113	1'038	8,2
Баранівський район	759	97	355	661	640	832	6,5

Бердичівський район	62	1193	1191	732	1370	741	5,8
місто Коростень	1'182	628	550	574	800	681	5,4
Малинський район	87	233	215	467	684	652	5,1
Черняхівський район	141	100	44	273	251	481	3,8
Житомирський район	190	678	601	602	591	449	3,5
місто Малин	1'050	260	249	234	304	411	3,2
Радомишльський район	227	194	207	213	213	286	2,3
Овруцький район	879	315	342	292	263	268	2,1
місто Новоград-Волинський	711	125	193	194	243	256	2,0
Хорошівський район	488	422	249	303	166	247	1,9
місто Бердичів	1'458	240	234	251	209	182	1,4
Андрушівський район	302	114	102	148	151	175	1,4
Чуднівський район	299	140	96	114	265	174	1,4
Пулинський район	215	4	4	18	4	154	1,2
Романівський район	254	364	335	165	117	145	1,1
Ружинський район	52	294	267	253	214	131	1,0
Любарський район	52	11	8	22	60	100	0,8
Ємільчинський район	94	156	98	85	87	76	0,6
Коростишівський район	233	122	92	124	90	52	0,4
Лугинський район	93	12	7	76	39	53	0,4
Олевський район	209	37	43	66	47	56	0,4
Брусилівський район	7	13	12	12	20	39	0,3
Народицький район	3	19	0,1	1	9	0,2	0,0

Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно пливає на забруднення атмосфери відсутність установок з вловлювання газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших. Зазначені речовини надходять у повітря від котелень, які працюють на кам'яному вугіллі, добування та переробки корисних копалин, виробництва мінеральної продукції, діяльності виробництва та оброблення деревини.

Автотранспорт, як і раніше, є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря Житомирської області. Слід зазначити, що в умовах переходу до ринкової економіки необхідність постійного збільшення автотранспортних перевезень обумовила зростання до 50-80 % внеску відпрацьованих газів у забруднення атмосферного повітря великих міст області, а відтак – і збільшення ризику для здоров'я населення.

У відпрацьованих газах автомобільних двигунів налічується біля 100 різних компонентів, більшість з яких токсичні. Серед токсичних компонентів, які викидаються автотранспортом, 73 % – оксиди вуглецю, 11 % – неметанові леткі органічні сполуки, 13 % – оксиди азоту, 1,6 % – сажа, 1,4 % – сірчистий ангідрид. Великий обсяг викидів від автотранспорту пояснюється, насамперед, збільшенням кількості приватного автотранспорту, експлуатацією технічно-застарілого автомобільного парку, використанням палива низької якості, аварійним станом доріг.

Моніторинг забруднення атмосферного повітря в м. Житомир здійснювався на двох стаціонарних постах спостережень Житомирського обласного центру з гідрометеорології: ПСЗ №1 (вул. Вітрука, 31), та ПСЗ №2

(вул. Михайла Грушевського, 14/20). Загальний рівень забруднення в повітрі за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в 2018 та 2019 роках оцінювався як низький.

Державними статистичними спостереженнями на протязі 5 останніх років встановлено, що викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами по області в середньому за рік складають більше 60 тис. т (60,7 тис. т у 2015 році та 73,44 тис. у 2019 році), або близько 80 % від загального обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Протягом 2019 року Житомирським ЦГМ відібрано 4218 проб атмосферного повітря. Проби на вміст завислих речовин, діоксиду сірки, діоксиду азоту були проаналізовані в лабораторіях Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. Вміст оксиду вуглецю визначався фахівцями Житомирського ЦГМ на місці.

Середньорічні концентрації домішок складали:

з діоксиду азоту – 2,4 ГДК с. д.;

з діоксиду сірки – 0,8 ГДК с. д.;

з завислих речовин – 0,5 ГДК с. д.;

з оксиду вуглецю – 0,1 ГДК с. д.

Водні ресурси

Площа Житомирської області повністю розміщена в межах басейна Дніпра. Найбільша частина області належить басейну правої притоки Дніпра – річці Прип'ять. Всього на території області несуть свої води 2822 річки загальною довжиною 13,7 тис. км.

Рельєф області в основному рівнинний, підземні води приймають незначну участь в формуванні стоку рік. Основу його складають атмосферні опади. Більшість рік беруть початок в області, лише Роставиця, Гуйва, Гнилоп'ять і Случ беруть початок в сусідніх областях і приносять незначні транзитні ресурси.

Водність рік області досить нерівномірна по сезонах року та кліматичних зонах. Так водність рік в північних районах в 1,5-2 рази вище ніж у південних. До 70 % стоку річок припадає на весняну повінь або літні паводки і лише до 30 % на решту року.

В структурі гідрографічної сітки області великих річок немає, середніх річок – 8 (Случ, Уборть, Ствига, Словечна, Уж, Тетерів, Ірша та Ірпінь).

Малих річок довжиною понад 10 км – 321, їх загальна довжина становить 5695 км. Малих річок (струмків, водотоків) довжиною менше 10 км – 2493, їх загальна довжина становить 7062 км.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Житомирській області станом на 01.01.2020 загальна площа земель водного фонду становить 205'680 га (6,9 % від території області), у т.ч.:

під болотами – 101'194 га.

під прибережними захисними смугами – 55'865 га;

під водосховищами та ставками – 20'851 га;

під штучними водотоками (канали, колектори, канали) – 19'834 га;

під річками та струмками – 7'215 га;

під озерами та іншими природними замкнутими водоймами – 691 га.

Водозабезпеченість стоком на одну людину у 2019 році становила – 0,9 тис. м³/чол.

За даними державного водообліку за 2019 рік з водних об'єктів області всього забрано 110,7 млн м³ води, що на 0,4 млн м³ менше ніж за 2018 рік, у т.ч. з поверхневих джерел забрано 89,35 млн м³ (81 %), підземних – 21,35 млн м³ (19 %).

Таблиця 4

Основні показники використання і відведення води (млн м³)

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	206,3	207,8	111,7	104,6	110,2	111,1	110,7
у тому числі для використання	158,1	157,6	66,41	63,06	67,24	69,77	68,78
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на:	158,1	157,6	66,41	63,06	67,24	69,77	68,78
виробничі потреби	46,1	49,69	42,87	39,62	42,51	44,94	45,86
побутово-питні потреби	25,54	24,94	21,86	21,90	22,96	22,61	20,70
сільськогосподарські потреби	1,503	1,297	1,674	1,55	1,774	2,217	2,222
ставково-рибне господарство	84,96	81,61	-	-	-	-	-
Втрати води при транспортуванні	15,95	15,34	13,04	15,20	14,09	13,65	12,38
Загальне водовідведення з нього:	160,0	161,6	69,76	66,36	74,41	75,02	73,64
у поверхневі водні об'єкти, у т.ч.:	157,7	159,3	67,57	63,99	72,01	72,53	71,32
забруднених зворотних вод	3,272	3,271	2,565	2,384	1,995	2,066	1,894
з них без очищення	0,012	0,79	0,009	0,019	0,098	0,020	0,07
нормативно очищених	36,28	32,81	30,53	30,88	32,27	31,36	30,46
нормативно чистих без очистки	118,2	123,2	25,58	23,26	28,02	29,30	28,21
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	141,3	128,08	136,9	104,0	89,48	99,70	93,0
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	75,46	81,27	76,79	73,06	68,36	69,66	67,84
Потужність очисних споруд	106,5	105,7	105,0	102,6	101,6	101,5	101,6

Таблиця 5

Основні показники забору води по басейнах основних річок за 2019 рік

Назва басейну	Одиниця виміру	Забрано води, всього	в тому числі:	
			поверхневої	підземної
Всього по області	млн м ³	110,7	89,32	21,38
	% від загального забору	100	81	19
у тому числі:				
Суббасейн середнього Дніпра	млн м ³	90,26	77,93	12,33
	% від загального забору	100	86	14
Суббасейн Прип'яті	млн м ³	20,44	11,39	9,05
	% від загального забору	100	56	44

В області налічується 53 водосховища – площею 7,54 тис. га, об'ємом 179,11 млн м³.

Джерелами водопостачання населення та галузей економіки є поверхневі та підземні води. Найбільшим джерелом водопостачання є басейн річки

Тетерів, з якого у 2019 році було забрано 69,08 млн м³ (62,4 % від загального водозабору області). Підземні прісні води в області для питного та виробничо-технічного постачання розвідано на 36 ділянках, на 9 – лікувальні мінеральні води.

Таблиця 6

Забір, використання та відведення води 2019 рік (млн м³)

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
р. Дніпро, у т.ч.	110,7	68,78	71,31	1,894
р. Тетерів	69,08	43,63	43,96	1,800
р. Прип'ять	20,44	11,47	15,48	0,094
р. Ірша	12,56	6,438	8,336	0,275
р. Гнилоп'ять	6,504	4,468	3,304	0,569
р. Уж	11,85	5,746	10,66	0,011
р. Рось	17,04	11,28	9,65	-
р. Гуйва	4,168	2,392	1,837	0,359
р. Случ	7,541	5,064	4,368	0,061
р. Ірпінь	4,113	2,407	2,213	-
р. Уборть	0,514	0,414	0,181	-
р. Унава	3,727	2,249	2,213	-
р. Желонь	0,378	0,104	0,276	0,022
р. Словечно	0,154	0,138	-	-

Таблиця 7

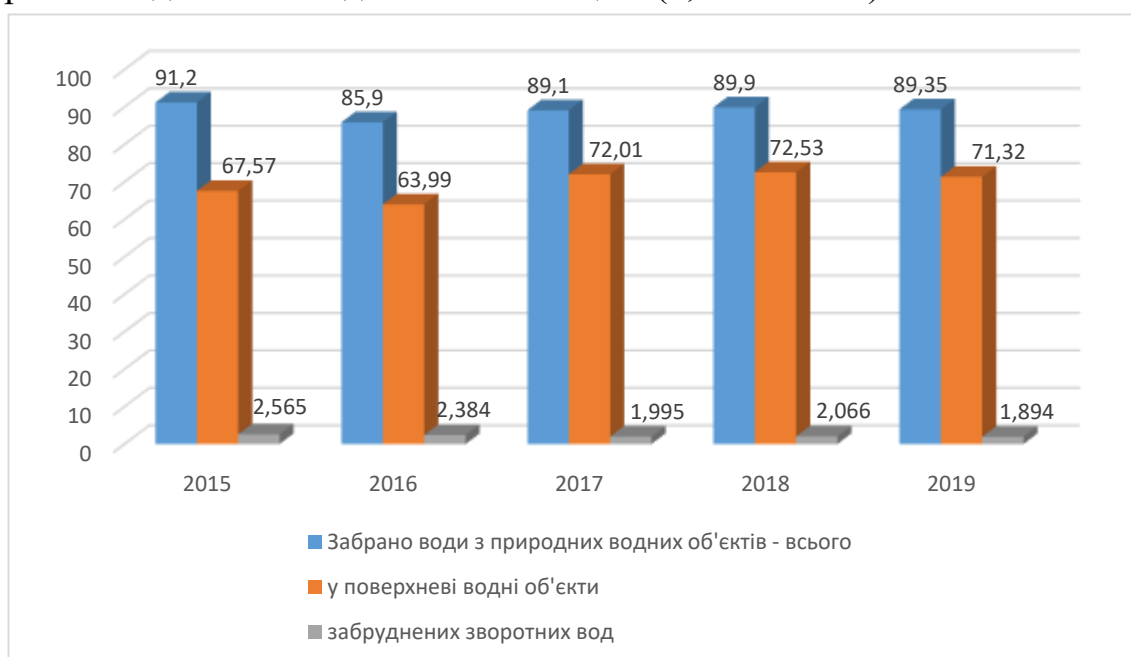
Використання та відведення води підприємствами галузей економіки 2019 рік (млн м³)

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у т.ч. забруднених	з них без очищення
Всього	68,78	20,70	45,86	71,31	1,894	0,07
Електроенергетика	0,300	0,021	0,279	-	-	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	2,659	0,049	2,611	0,254	-	-
Хімічна та нафто-хімічна промисловість	0,015	0,003	0,013	-	-	-
Машинобудування	0,122	0,075	0,047	0,016	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	27,11	19,09	8,017	29,70	1,894	0,070
Сільське господарство	30,0	0,045	27,73	26,83	-	-
Харчова промисловість	2,874	0,193	2,681	0,931	-	-
Транспорт	0,287	0,187	0,0099	0,065	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	1,111	0,131	0,981	8,317	-	-
Інші галузі	4,302	-	3,4911	5,197	-	-

У галузевій структурі водокористування на сільське і рибне господарство припадає 44 % забраної води (48,72 млн м³), комунальне господарство – 37 % (40,78 млн м³) та промисловість – 18 % (20,33 млн м³).

У 2019 році скиди стічних вод у поверхневі водні об'єкти області надходили із 127 точкових джерел, із них 50 проходили очистку на очисних спорудах каналізації.

Всього за 2019 рік у поверхневі водні об'єкти відведено 71,31 млн м³ зворотних вод, із них категорії: «нормативно-чисті без очистки» – 28,21 млн м³, «нормативно очищені на очисних спорудах» – 30,46 млн м³, «недостатньо очищені» – 1,825 млн м³ та «забруднені без очистки» – 0,07 млн м³ зворотних (стічних) вод. Із загального об'єму стічних вод, які потребують очищення, 94 % були очищені на очисних спорудах (32,285 млн м³), решта 6 % – скинуто у поверхневі водойми як недостатньо очищені (1,825 млн м³).

Діаграма 3. Динаміка забору води з поверхневих джерел, відведення зворотних (стічних) вод у поверхневі водойми, у тому числі забруднених протягом 2015-2019 років, млн м³.

Скид забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти у 2019 році здійснили 18 підприємств (у 2018 році – 17 підприємств) в обсязі 1,894 млн м³. Основними забруднювачами залишаються підприємства житлово- комунальної галузі (100%).

Таблиця 8

Скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за 2019 рік

(млн м³ на рік)

Категорія очищення	Річковий басейн	Скид зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	із них:		
			Промисловість	Сільське господарство	Комунальн
О	Басейн р. Дніпро	30,46	3,323	-	27,04
НО		0,07	-	-	0,07
НДО		1,825	-	-	1,825
НЧБО		28,21	0,613	26,83	0,766
Разом по області, у т.ч.:		71,31	14,67	26,83	29,70
О	Басейн р. Тетерів	24,27	-	-	-

НО		0,07	-	-	0,07
НДО		1,731	-	-	1,731
НЧБО		12,34	-	-	-
Разом по області		43,96	-	-	1,801
О	Басейн р. Прип'ять	6,189	-	-	-
НДО		0,094	-	-	0,094
НЧБО		4,004	-	-	-
Разом по області		15,48	-	-	0,094
О	Басейн р. Ірша	2,902	-	-	-
НДО		0,275	-	-	0,275
НЧБО		0,091	-	-	-
Разом по області		8,336	-	-	0,275
О	Басейн р. Гнилоп'ять	1,400	-	-	-
НДО		0,569	-	-	0,569
НЧБО		1,189	-	-	-
Разом по області		3,304	-	-	0,569
О	Басейн р. Уж	3,881	-	-	-
НДО		0,011	-	-	0,011
НЧБО		2,169	-	-	-
Разом по області		10,66	-	-	0,011
НЧБО	Басейн р. Рось	9,85	-	-	-
Разом по області		9,85	-	-	-
О	Басейн р. Гуйва	0,194	-	-	-
НДО		0,359	-	-	0,359
НЧБО		1,284	-	-	-
Разом по області		1,837	-	-	0,359
О	Басейн р. Случ	2,247	-	-	-
НДО		0,061	-	-	0,061
НЧБО		1,714	-	-	-
Разом по області		4,368	-	-	0,061
НЧБО	Басейн р. Ірпінь	2,213	-	-	-
Разом по області		2,213	-	-	-
О	Басейн р. Уборть	0,060	-	-	-
НЧБО		0,121	-	-	-
Разом по області		0,181	-	-	-
НЧБО	Басейн р. Унава	2,213	-	-	-
Разом по області		2,213	-	-	-
НДО	Басейн р. Желонь	0,022	-	-	0,022
Разом по області		0,276	-	-	0,022

Таблиця 9

Скидання забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти за 2019 рік*(т на рік)*

Водний об'єкт	Скидання забруднюючих речовин							
	Разом	у т.ч.:						
БСК		ХСК	Завислі речовини	N (сума мінеральних форм)	P (ортофосфати)	Мінералізація	Нафтопродукти	
Басейн р. Дніпро	16709,72	379	1148	229	937	124,6	13890	2,119
Разом по області, у т.ч.:								
Басейн р. Тетерів	14984,01	334	864	203	829	111,9	12640	2,107
Басейн р. Прип'ять	1725,653	45	284	26	107	12,64	1251	0,013
Басейн р. Ірша	1081,873	25	118	18	29	2,872	889	0,001
Басейн р. Гнилоп'ять	1774,352	27	156	28	14	5,234	1544	0,118
Басейн р. Уж	818,297	19	164	23	25	7,29	580	0,007

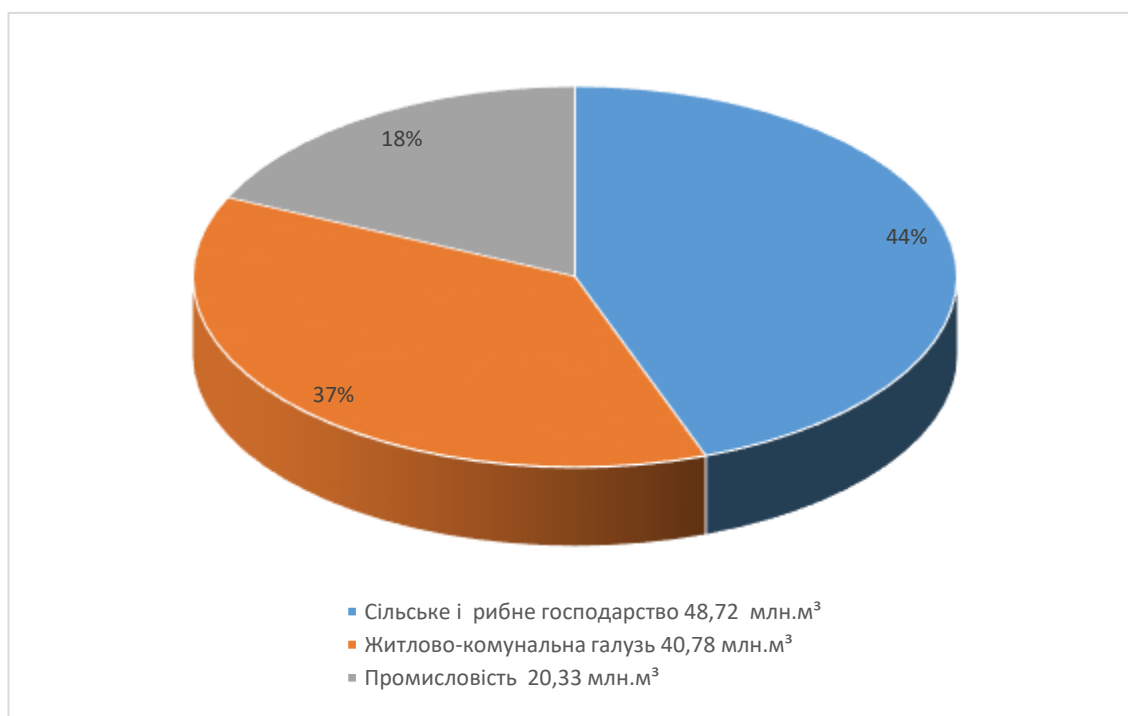
Басейн р. Рось	-	-	-	-	-	-	-	-
Басейн р. Гуйва	436,043	14	60	10	15	1,043	336	-
Басейн р. Случ	890,338	25	117	3	80	5,333	660	0,005
Басейн р. Ірпінь	-	-	-	-	-	-	-	-
Басейн р. Уборть	13,2	-	1	-	1	0,20	11	-
Басейн р. Унава	-	-	-	-	-	-	-	-
Басейн р. Желонь	3	-	2	1	-	-	-	-

Таблиця 10

Типи очищення зворотних вод у 2019 році

(млн м³)

Водний об'єкт	Скинуто разом	Нормативно очищених на очисних спорудах				Потужність очисних споруд	
		Разом	Біол. очистка	Фіз.-хім. очистка	Механічна очистка	Разом	у т.ч. перед скиданням до водного об'єкта
Басейн р. Дніпро Разом по області	72,53	31,36	29,08	-	2,282	101,5	90,19

Діаграма 4. Скиди зворотних (стічних) вод у поверхневі водні об'єкти економіки у 2019 році, млн м³.

Протягом 2019 року скиди зворотних (стічних) вод у поверхневі водні об'єкти області надходили із 127 точкових джерел. Загальний обсяг скиду стічних вод в поверхневі водні об'єкти становив 71,3 млн м³, із них 1,894 млн м³ забруднених. Скид забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти здійснили 18 підприємств (у 2018 році – 17 підприємств).

Основними забруднювачами залишаються підприємства житлово-комунальної галузі (100%). Комплекси очисних споруд каналізації комунальних підприємств застарілі і працюють неефективно, тому потребують реконструкції з впровадженням сучасних технологій очистки стічних вод. Із загального об'єму зворотних (стічних) вод, які потребують очищення на

очисних спорудах (32,285 млн м³) 94 % були відведені в поверхневі водні об'єкти як «нормативно чисті» (30,46 млн м³), решта 6 % – не досягли нормативної очистки стоків (1,825 млн м³). В рамках виконання «Програми державного моніторингу довкілля в частині проведення Держводагентством радіологічних та гідрохімічних спостережень за станом поверхневих вод у створах спостережень». Моніторинг поверхневих вод у межах області проводиться на 8 масивах, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько побутових потреб населення та 1 транскордонній ділянці водотоку, визначеної відповідно до міждержавних угод про співробітництво на транскордонних водних об'єктах.

За результатами аналітичних визначень рівень забруднення поверхневих вод у порівнянні з минулим роком істотно не змінився, у зв'язку із маловодним роком визначався ріст вмісту заліза загального по усіх створах. Необхідні першочергові заходи щодо покращення якісного стану поверхневих вод на найближчі роки:

1. Охорона поверхневих і підземних вод від забруднення.
2. Відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного стану річок та заходи боротьби із шкідливою дією вод.
3. Паспортизація малих річок, ставків та водосховищ.
4. Вирішення на законодавчому рівні проблеми всебічної екологічної освіти громадян і пропаганди екологічної інформації.
5. Проведення реконструкції очисних споруд каналізації, 15 підприємств житлово-комунального господарства відводять зворотні (стічні) води з порушенням гранично-допустимого скиду.
6. Проведення ремонтів водопровідних мереж, так як втрати свіжої води при транспортуванні становлять 30,2 % від загального забору води житлово-комунальною галуззю.

В рамках виконання «Програми державного моніторингу довкілля в частині проведення Держводагентством радіологічних та гідрохімічних спостережень за станом поверхневих вод у створах спостережень»

Моніторинг поверхневих вод у межах Житомирської області проводиться на 8 масивах, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення та 1 транскордонній ділянці водотоку, визначеної відповідно до міждержавних угод про співробітництво на транскордонних водних об'єктах.

Оцінка якості поверхневих вод здійснювалася на основі аналізу інформації стосовно величин гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично-допустимих концентрацій та фоновими показниками.

Інформацію про стан забруднення поверхневих вод надали Басейнове управління водних ресурсів річки Прип'ять, КП Житомирської міської ради «Житомирводоканал», міське комунальне підприємство «Бердичівводоканал» та Коростенське комунальне підприємство «Водоканал».

За даними моніторингу поверхневих вод, проведеного у 2019 році КП «Житомирводоканал», забруднення річок Тетерів та Кам'янка недостатньо

очищеними стічними водами не зафіксовано.

Якість зворотних вод скидів № 2, № 5 та № 6 відповідають гранично-допустимому скиду (ГДС) речовин у водний об'єкт за стічними водами.

Індекс ЛКП (лактозопозитивні кишкові палички) скидів № 2 складає 6200 в 1 дм³, скиду № 5 – 5000 при нормі затверджених властивостей зворотних вод 5000 в 1 дм³.

За результатами лабораторних досліджень поверхневих вод р. Тетерів (500 м вище та 500 м нижче скиду № 2) вміст розчинного кисню в 9,18-8,50 мгО₂/дм³. По показниках ХСК, БСК, залізу вода не відповідає нормативам по СанПин № 4630-88 (ХСК - 1,43 р., БСК₅ - 1,43 р., залізу - 1,28 р.

Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд області складає 2982,7 тис. га, з яких 1510,8 тис. га (50,6 %) зайнято сільськогосподарськими угіддями (1112,0 тис. га (37,3 %) – рілля, 311,9 тис. га (10,4 %) – сіножаті і пасовища, 62,1 тис. га (2,1 %) – перелоги, 23,4 тис. га (0,8 %) – багаторічні насадження).

Діаграма 5. Структура земельного фонду

Структура ґрунтового покриву області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледенінь та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Серед усього різноманіття ґрунтового покриву області найбільш родючі ґрунти зосереджені у південній частині: сірі лісові, темно сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені – 119,3 тис. га, чорноземи типові – 205,6 тис. га, лучні та чорноземно лучні – 35,8 тис. га, дерново глейові – 21,5 тис. га.

Землі з ґрунтами високої природної родючості представлені наступним складом:

112,5 тис. га – чорноземи не еродовані не солонцюваті суглинкові на лісових породах;

79,7 тис. га – лучно-чорноземні та чорноземно-лучні незасолені не солонцюваті суглинкові;

38,6 тис. га – темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах глеюваті;

0,8 тис. га – торфовища глибокі і середньо глибокі осушені;

0,1 тис. га – підзолисто-дернові суглинкові.

Всього площа угідь з ґрунтами високої природної родючості становить близько 232 тис. га.

Нинішній стан ґрунтів сільськогосподарських угідь є достатньо проблемним. Ерозія, зменшення вмісту гумусів, засолення, закислення, ущільнення ґрунтів є дуже поширеним явищем на території області.

За еколого-агрохімічним станом ґрунтового покриву сільськогосподарські угіддя області оцінені у 37 балів, а орні землі – у 39 балів. В середньому по Україні оцінка таких земель становить 55 балів, що в 1,3 рази більше, ніж по області. Орні землі в Лісостеповій зоні області мають середню оцінку 51 бал, Поліській – 32 бали. Найбільша бальна оцінка ріллі у Ружинському районі – 58 балів, найменша в Олевському – 22 бали.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи значні площі угідь Полісся забруднені радіоізотопами (найбільш поширені: цезій-137, стронцій-90). Щільність забруднення ґрунтів сільськогосподарських угідь області цезієм-137 більше 1 Кі/км² виявлено на площі 148,4 тис. га (13,0 %), з них більше 5 Кі/км² - на площі 10,1 тис. га, що становить 0,9 % обстежених земель. Найбільше забруднені цезієм-137 угіддя Коростенського, Овруцького, Народицького та Лугинського районів, щільність забруднення їх понад 1 Кі/км² становить відповідно 36,6; 35,5; 25,5 та 23,1 тис. га або 47,6 %; 74,6 %; 89,5 % та 92,8 % обстежених земель. Значно забруднені угіддя Олевського, Хорошівського, Ємільчинського та Малинського районів.

Антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище протягом багатьох десятиріч спричинило значну техногенну ураженість екосфери України, в тому числі і в Житомирській області.

За інформацією Головного управління Держгеокадастру у Житомирській області загальна площа земель, що потребують консервації становить 56'537 га, з них знаходиться у державній власності – 49'823 га (88,1 %), у комунальній власності – 4'589 га (8,1 %) та у приватній власності – 2'125 га (3,8 %), у т.ч.:

техногенно-забруднені землі – 29'958 га (53,0 %);

малопродуктивні землі – 19'928 га (35,2 %);

деградовані землі – 6'651 га (11,8 %).

Найбільшу небезпеку, для здоров'я людини, становить забруднення земель і ґрунтів радіоактивними ізотопами, важкими і рідкоземельними елементами внаслідок Чорнобильської катастрофи, що спричиняють токсичну і мутагенну дію, а також небезпечними хімічними речовинами - хімічними засобами захисту рослин при здійсненні інтенсивного землеробства і порушенні правил поводження з такими речовинами.

Надра

Потужний потенціал добувної галузі Житомирщини базується на розвіданих природних ресурсах регіону. У надрах області виявлено поклади розсипного ільменіту (титанові руди), комплексних апатитильменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу, пірофіліту.

На території області суб'єктам господарювання надано 182 спеціальних дозволів на користування надрами з метою розробки родовищ корисних копалин та 16 спеціальних дозволів на геологічне вивчення перспективних ділянок. У добувній галузі функціонує 51 велике, середнє та вагоме за обсягами виробництва підприємство основного кола.

Особливе місце в мінерально-сировинному потенціалі області займають поклади декоративно-облицювального каменю. Розвідані запаси різновидів облицювального каменю складають 60 % від загальноукраїнських, а запаси лабрадоритів і габро становлять майже 90 % запасів цих корисних копалин в Україні. Щодо їх запасів, регіон займає лідируючі позиції не тільки в державі, але й у Європі.

В області користувачам надано право на експлуатацію 92 родовищ природного (блочного) каменю з широкою гамою кольорових та декоративних властивостей, з загальними запасами понад 140 млн м³. До розробки вже залучено понад 70 родовищ, які розвідані у Хорошівському, Коростишівському, Черняхівському, Малинському, Коростенському, Житомирському районах.

В зазначених районах окремі підприємства каменеобробної галузі використовують скельні відходи від видобутку та переробки блоків природного каменю для виготовлення бруківки, бордюру, буту та інших виробів для облаштування шляхових комунікацій з використанням каменоколів, фрезерувального обладнання вітчизняного та іноземного виробництва.

Також область володіє добре розвиненою сировинною базою каменю будівельного для виробництва щебеню та каменю побутового. Державною службою геології та надр України погоджено розробку 38 родовищ цієї сировини. На повну проекту потужність щебзаводів, здійснюється видобуток та переробка сировини на 26 родовищах. Питома вага випуску щебеню, гальки, гравію та каменю, дробленого в області становить 32,8 % від загального випуску цієї продукції в Україні.

Гірничорудні корисні копалини представлені польовошпатною сировиною, каоліном, сланцями пірофілітовими. Сировина польовошпатна –

важлива складова для фарфоро-фаянсової промисловості, налічує два родовища: Грузлівецьке родовище пегматиту та родовище «Гірне», які практично відпрацьовані. З метою забезпечення потреб ринку сировиною, введено в експлуатацію ділянку «Вільха» в Баранівському районі, розпочаті детальні пошуки на перспективних площах. На теперішній час право на розробку каолінів надано 5 підприємствам.

В області є значні запаси будівельних пісків, керамічних і цегельно-черепичних глин. На сьогодні гірничим підприємствам видано 11 ліцензій з метою промислової розробки родовищ піску із запасами 80 млн м³. Ще 2 підприємства отримали ліцензії з метою геологічного вивчення, у т.ч. дослідно-промислової розробки ділянок (родовищ) піску.

На території області знаходиться 77 родовищ цегельно-черепичної сировини з загальними запасами 76,5 млн м³. Право на розробку глин та суглинків надано на 3 родовища.

Розвідано 187 родовищ торфу, з яких фактично розробляється 2 в Олевському районі, та готуються дозвільні документи на розробку 1 родовища в Овруцькому районі.

Невід'ємним наслідком щільної зосередженості гірничих і каменепереробних підприємств в окремих районах області є поступове накопичення техногенних твердої некондиційної мінеральної сировини та псування земель шламо-муловідами від переробки природного каменю. Особливої гостроти визначені проблеми набули в Коростишівському, Хорошівському, Житомирському та Черняхівському районах. У переважній більшості вторинний ресурсний потенціал цих відходів практично не використовується.

Серед екзогенних геологічних процесів на території області найбільш поширені процеси водної та вітрової ерозії земель. Незначною мірою, на території області поширені зсуви та просідання земної поверхні, переважно на території Словечансько-Овруцького кряжу в Овруцькому районі.

Біорізноманіття

Житомирська область займає географічне положення між лісовою (Полісся) й степовою зонами (лісостеп) і відзначається багатством й різноманітністю в тваринному світі як представників фауни лісу, так і лісостепу. Тут налічується майже 60 видів ссавців, 220 видів птахів, 11 видів земноводних, 8 видів плазунів. Головне ж багатство, красу й гордість поліських лісів становлять копитні ссавці – лось, благородний олень, козуля, дикий кабан.

В області зустрічається близько 1500 видів судинних рослин, 294 мохоподібних, 240 видів лишайників та ліхенофільних грибів.

Серед судинних рослин першу десятку за кількістю видів утворюють такі родини: айстрові (151 вид), злакові (95 видів), осокові (76), губоцвіті (59), бобові та ранникові (по 57), гвоздичні (54), капустяні (52), розові та зонтичні (по 50). Список рідкісних видів флори області нараховує 227 видів судинних

рослин. На Житомирщині нині відомі єдині в Україні локалітети конюшини Спригіна, водяного жовтецю струмкового, глоду дюнного.

Житомирська область є однією з найкраще вивчених у флористичному відношенні адміністративних областей України (досить повні дані відносно місцезнаходжень більшості видів судинних рослин, починаючи з 1820-х років).

За результатами наукових досліджень, проведеними науковцями Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького був створений Список рідкісних та зникаючих видів судинних рослин Житомирської області. При відборі видів до списку рідкісних застосований загальний принцип обов'язковості охорони в області видів судинних рослин, які вже мають високий статус охорони – міждержавний (занесені до світового Червоного списку; Бернської конвенції, Європейського Червоного списку) або загальнодержавний (занесені до «Червоної книги України» (2009)). Крім того, до списку рідкісних в області включена численна група регіонально рідкісних видів, популяції яких у Житомирській області є рідкісними, проте в інших регіонах України є більш звичайними.

З використанням зазначених принципів формування в області розроблено Перелік регіонально рідкісних видів судинних рослин Житомирщини (включає 154 види, що становить близько 10 % видів флори судинних рослин на території області), який затверджено рішенням обласної ради від 08.09.2010 № 1162.

Всього рослинний світ області налічує близько 1550 видів, із яких 13 – підлягають особливій охороні за Бернською конвенцією (1979), 4 – занесені до Європейського червоного списку рідкісних видів, які зникають у Всесвітньому масштабі (1991), 99 – занесені до Червоної книги України (2009).

Охорону ландшафтних комплексів в цілому, а також біорізноманіття рослинного і тваринного світу в своїй більшості забезпечують створені об'єкти природно-заповідного фонду. Саме в цих об'єктах найбільш дієво забезпечена охорона рідкісних видів флори, занесених до Зеленої книги України (2009).

На території області знаходиться 241 об'єкт природно-заповідного фонду загальною площею понад 138 тис. га, з них 20 об'єктів загальнодержавного (58 тис. га) та 221 місцевого (80 тис. га) значення. Відсоток заповідності складає 4,6%.

Складові природно-заповідного фонду області:

163 заказники місцевого значення (79'722,6 га);

2 природні заповідники загальнодержавного значення (50'976,8 га);

10 заказників загальнодержавного значення (6'757,0 га);

18 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення (228,7 га);

5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення (119,8 га);

37 пам'яток природи місцевого значення (96,9 га);

2 пам'ятки природи загальнодержавного значення (51,0 га);

1 ботанічний сад загальнодержавного значення (35,4 га);

3 дендрологічні парки місцевого значення (14,9 га).

Таблиця 11

Динаміка структури природно-заповідного фонду Житомирської області протягом 2016-2020 років

Об'єкти природно-заповідного фонду	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Кількість, од.	221	222	228	235	241
Площа, га	136'582	136'752	137'075	137'601	138'003

Більшу частину природно-заповідного фонду області складають території та об'єкти (151 природоохоронний об'єкт), що розміщені на землях лісгосподарських підприємств Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Ліси

Ліси є домінуючим природним типом рослинності області (лісистість області становить 34,1%).

Лісистість адміністративних районів області широко варіює, змінюючись від 6,2 % у Брусилівському до 69,8% в Олевському районі.

В області переважають соснові ліси, які займають 59,1 % вкритої лісом площі.

Дубові ліси займають 19,1 % площі, березові – 14,7 %, вільхові – 4,7 %, осикові – 0,9 %, інші – 1,5 %.

Загальний запас стовбурової деревини становить понад 200 млн м³.

Площа земель лісгосподарського призначення становить 1096,1 тис. га, у т.ч.:

державних лісгосподарських підприємств – 796,3 тис. га;

комунальних лісгосподарських підприємств – 299,8 тис. га.

Площа земель лісгосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю складає 955,9 тис. га.

Відходи

На території області зосереджена значна кількість підприємств гірничодобувної галузі, лісового та сільськогосподарського господарства.

Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи 4 класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

За станом на 01.01.2020 в обласному реєстрі місць видалення відходів є 6 полігонів та 845 сміттєзвалищ. Недостатня кількість та технічний стан спеціалізованої техніки ставить під загрозу процес сміттевого видалення в більшості районних центрів області. На територіях сільських рад відсутні

спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами, самі відходи складаються у природних рельєфних утвореннях.

Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різномірність не забезпечує достатнього контролю за 125 санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами. Через відсутність на території області переробних та сортувальних комплексів, на полігони та сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням, відходи тваринного походження і відходи домашнього господарства.

Таблиця 12

Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки (тис. т)

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Утворено	550,3	486,2	479,1
Спалено	37,1	44,1	70,5
у т.ч. з метою отримання енергії	33,0	38,9	53,8
Утилізовано	82,8	48,9	44,2
Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	169,9	199,5	413,5

В порівнянні з іншими областями України, Житомирська область мала у 2019 році найменшу кількість утворення відходів на одну людину (393 кг), Рівненська – 451 кг, Волинська – 648 кг, Хмельницька – 718 кг, Чернігівська – 772 кг, Київська – 794 кг, Вінницька – 1754 кг.

Таблиця 13

Утворення та поводження з відходами I-IV класів небезпеки за категоріями матеріалів у 2019 році (тис. т)

	Утворено	Утилізовано	Спалено	у т.ч. з метою		Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти
				отримання енергії	теплого перероблення	
Усього	479,1	44,2	70,5	53,8	16,7	413,5
Використані розчинники	0,1	–	–	–	–	–
Відходи кислот, лугів чи солей	0,3	0,3	–	–	–	–
Відпрацьовані оливи	0,1	0,0	0,0	–	0,0	–
Хімічні відходи	0,0	–	–	–	–	–
Осад промислових стоків	10,6	0,4	–	–	–	3,2
Шлами та рідкі відходи очисних споруд	0,1	–	–	–	–	–
Відходи від медичної допомоги та біологічні	0,0	–	–	–	–	–
Відходи чорних металів	6,1	1,3	–	–	–	–
Відходи кольорових металів	0,6	–	–	–	–	–

Змішані відходи чорних та кольорових металів	0,4	–	–	–	–	–
Скляні відходи	2,3	–	–	–	–	–
Паперові та картонні відходи	2,4	–	0,0	0,0	–	–
Гумові відходи	0,4	–	–	–	–	–
Пластикові відходи	0,5	0,2	–	–	–	–
Деревні відходи	115,7	5,0	70,2	53,8	16,4	0,1
Текстильні відходи	0,3	0,0	–	–	–	0,0
Відходи, що містять поліхлор-дифеніли	0,0	–	–	–	–	–
Непридатне обладнання	0,1	–	–	–	–	–
Непридатні транспортні засоби	0,0	–	–	–	–	–
Відходи акумуляторів та батарей	0,0	–	–	–	–	–
Відходи тваринного походження та змішані харчові відходи	6,9	–	–	–	–	–
Відходи рослинного походження	38,4	0,3	0,3	0,0	0,3	0,2
Тваринні екскременти, сеча та гній	20,0	20,0	–	–	–	–
Побутові та подібні відходи	124,8	0,0	0,0	0,0	0,0	403,4
Змішані та недиференційовані матеріали	1,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Залишки сортування	4,8	4,4	–	–	–	–
Звичайний осад	6,1	0,1	–	–	–	6,1
Мінеральні відходи будівництва та знесення об'єктів, у т. ч. змішані будівельні відходи	2,5	1,4	–	–	–	–
Інші мінеральні відходи	73,4	8,0	–	–	–	0,5
Відходи згорання	4,0	2,5	–	–	–	0,0
Ґрунтові відходи	3,8	–	–	–	–	–
Пуста порода від днопоглиблювальних робіт	52,4	–	–	–	–	–
Затверділі, стабілізовані або засклянілі відходи; мінеральні відходи, що утворюються після переробки	0,6	–	–	–	–	0,0

Значний негативний вплив на об'єкти довкілля області здійснюють промислові токсичні відходи, відходи які утворилися в результаті реформування аграрного сектору економіки – непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (за станом на 20.10.2020 їх кількість становить понад 598,5 т, які підлягають знешкодженню).

Найбільший обсяг непридатних пестицидів накопичено в Олевському, Пулинському, Овруцькому, Коростенському, Народицькому та Лугинському районах.

На даний час відсутні непридатні пестициди та агрохімікати в Баранівському, Брусилівському, Любарському, Малинському, Романівському, Ружинському та Коростишівському районах.

Таблиця 14

Порівняльна характеристика утворення відходів в Житомирській області із суміжними областями та областями одного типу

(тис. т)

Область	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Житомирська	671,9	518,3	550,4	550,3	486,2	474,5
Рівненська	1356,0	843,3	713,2	457,7	484,2	519,9
Волинська	583,4	638,9	684,0	733,1	555,4	668,1
Чернігівська	848,3	867,3	720,6	732,7	717,4	695,9
Хмельницька	1266,7	960,9	1299,6	928,2	900,5	900,4
Київська	1272,1	1660,5	1531,3	1265,6	1394	1414,3
Вінницька	2423,8	1950,3	1927,5	2341,7	1782,2	2711,2

3. Основні екологічні проблеми Житомирської області

1) Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від підприємств та автотранспорту

Основними забруднювачами атмосферного повітря залишаються підприємства добувної, переробної промисловості, сільське та лісове господарство, транспорт, обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря яких складають 80% від загального.

2) Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин

Житомирська область, порівняно з іншими областями України, належить до регіону з низькою водозабезпеченістю. На сьогодні гостро постає проблема забруднення поверхневих вод області, причинами чого, насамперед, є забруднення скидами стічних вод господарюючих систем і комунально-побутовими стічними водами. Суттєво змінилася кількість скинутих без очищення зворотних вод. Основними забруднюючими речовинами є: залізо загальне, марганець, азот амонійний, фосфати, нітрити, сульфати.

Скид забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти здійснили 18 підприємств (2018 рік - 17 підприємств). Основними забруднювачами залишаються підприємства житлово-комунальної галузі (100 %).

Комплекси очисних споруд каналізації комунальних підприємств застарілі і працюють неефективно, тому потребують реконструкції з впровадженням сучасних технологій очистки стічних вод.

3) Скидання кар'єрних вод у водні об'єкти

Житомирська область володіє добре розвинутою сировинною базою для виробництва будівельних матеріалів і налічує 297 родовищ і 63 об'єкти обліку корисних копалин, що застосовуються у будівництві. У межах території області на сьогоднішній день налічується 116 родовищ облицювального каменю (граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки).

4) Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок

Всебічне використання малих річок, їх зарегулювання, відбір вод на полив і господарсько-побутові потреби, а також перетворення річок на колектори стічних вод порушили їх природний стан. Малі річки стали забрудненими, спрямленими, мілководними, з поганою якістю води, збідненими рослинами й тваринами. Надміру інтенсивне використання як самих річок, так і їхніх водозборів, порушило їх природний гідрохімічний та гідробіологічний режим, зменшило водність і глибину, річки замулюються і заростають, збільшується їх евтрофікація за рахунок накопичення сполук азоту, фосфору та калію. Відмічено повсюдне забруднення води і донних відкладень річок господарсько-побутовими стоками, які містять значну кількість органічних біогенних елементів, пестицидів, важких металів тощо.

Через недостатність фінансування, прибережні захисні смуги малих річок у натуру виносяться доволі повільно. Це значно ускладнює здійснення контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства на землях водного фонду.

5) Підтоплення земель і населених пунктів регіону

Підтоплення, як природне і техногенне явище, погіршує умови формування поверхневих і підземних вод, функціонування господарських об'єктів, знижує родючість ґрунтів.

Найбільш несприятливі умови склалися в містах та селищах міського типу: Житомирі, Бердичеві, Радомишлі, Новоград-Волинському, Малині, Коростені, Олевську, Любарі, Брусиліві, Народичах, Ємільчине, Чуднові.

Технічний стан існуючих систем захисту від підтоплення незадовільний, спеціалізовані служби по їх експлуатації не створені, моніторинг підтоплення території не ведеться.

Основні причини підтоплення: 1) порушення на забудованих територіях природного стоку поверхневих вод; 2) скорочення площ лісових насаджень; 3) незадовільне функціонування чи повна відсутність у населених пунктах зливової мережі, інших систем водовідведення; 4) непідготовленість водовідвідних споруд на автошляхах до пропуску талих і дощових вод; 5) значні втрати в системах водопостачання та водовідведення (до 20-40% загального обсягу водокористування); 6) вихід з ладу осушувальних систем.

6) Поводження з відходами I-III класів небезпеки, а також IV класу небезпеки

Основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та промислові відходи IV класу небезпеки, які в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо. Лише трохи більше половини відходів IV класу небезпеки переробляється чи утилізується.

Значною проблемою є складування промислових відходів, а саме здійснення заходів з видалення відходів з промислових майданчиків, діючих і зупинених каменеобробних підприємств. Також проблемою залишається перевезення, накопичення та розміщення цих відходів на спеціальних полігонах, утилізація та використання їх у будівельній та шляхобудівельній галузях.

Надзвичайно гострою проблемою є безпечно зберігання та утилізація непридатних хімічних засобів захисту рослин. Умови зберігання більшості цих хімічних речовин є незадовільними, складські приміщення знаходяться в аварійному стані. У більшості місць збереження непридатних пестицидів відсутня або втрачена облікова документація, тара пошкоджена.

7) Подолання наслідків Чорнобильської аварії та поведження з радіоактивними відходами

Останнє повномасштабне обстеження радіоактивно забруднених земель у Житомирській області проводилося у 1993-1994 роках.

Загальна кількість об'єктів, які знаходяться на обліку та контролі Державного спеціалізованого підприємства «Київський державний міжобласний спеціальний комбінат» на території області – 29, з них: 1) пунктів зберігання відходів дезактивації (ПЗВД) – 28; 2) пунктів складування відходів дезактивації (ПСВД) – 1. Під час обстеження цих об'єктів було встановлено, що

технічний стан 6 ПЗВД – задовільний. Технічний стан 21 ПЗВД та 1 ПСВД є незадовільним.

8) Охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори

У лісах області склалася тривожна ситуація з всихання хвойних насаджень. Площі всихаючих соснових і ялинових насаджень щороку зростають і цей процес має загрозливий характер. Якщо раніше всихали пристигаючі та стиглі насадження, то зараз гинуть молодняки. Лісопатологічні процеси та пов'язане з ним всихання відбувається у всіх лісах, у тому числі на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду та генетичних резерватах.

Першопричиною всихань є суттєве зниження рівня ґрунтових вод, ослаблення насаджень, що призводить до масового розмноження грибкових захворювань, різних бактерій та вторинних шкідників.

Єдиним дієвим заходом боротьби з верхівковим короїдом, який визначається науковцями та лісівниками, є прибирання ушкодженого дерева з лісу при його початковому заселенні шкідником.

З настанням весняно-літнього періоду на території області різко збільшується ймовірність виникнення пожеж в екологічних системах. У 2020 році на території області виникло 1619 пожеж на загальній площі 43254,02 га, з них у лісових масивах 434 пожежі, загальною площею 40628,02 га, на торфополях 33 пожежі, загальною площею 104,5 га, сухої трави 1152 пожежі, загальною площею 2221,5 га.

Одна з масштабних пожеж в екосистемах області виникла 5 квітня 2020 року на території Народицького, Кліщівського, Базарського лісництв ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» на площі 6995 га.

Для ліквідації наслідків лісової пожежі були залучені сили та засоби ДП «Народицьке СЛГ», Управління ДСНС України в області, підрозділи ДСНС Вінницької, Хмельницької, Рівненської, Сумської, Полтавської, Кіровоградської та Черкаської областей.

В ніч з 16 на 17 квітня поточного року на території Овруцького району виникла лісова пожежа на площі близько 35 тис. га, яку в подальшому було кваліфіковано як надзвичайної ситуації регіонального рівня за кодом НС 20610.

Ліквідація пожежі тривала більше двох тижнів, і 4 травня її повністю було ліквідовано.

28.04.2020 року виникла ще одна лісова пожежа на площі 0,5 га в Перганському лісництві Поліського природного заповідника на території Олевського району. Через сильні пориви вітру полум'я швидко поширилось на велику площу. Станом на 05.05.2020 року пожежу було ліквідовано.

16 та 20 квітня цього року проведено позачергові засідання обласної комісії з питань ТЕБ та НС (протоколи № 14 і 15), на яких прийнято ряд термінових рішень, у тому числі звернення до Кабінету Міністрів України щодо виділення коштів з державного бюджету для ліквідації наслідків НС та відшкодування збитків постраждалому населенню та лісогосподарським підприємствам. Для координації дій з організації виконання заходів протидії пожежам у природних екосистемах області протягом пожежонебезпечного періоду 2020 року затверджено склад обласного штабу.

Доручено головам районним державних адміністрацій, рекомендовано головам виконавчих комітетів міських сільських рад, головам об'єднаних територіальних громад створити штаби для координації дій з організації виконання заходів протидії пожежам у природних екосистемах з функціонування у цілодобовому режимі, передбачити кошти у місцевих бюджетах на заходи, спрямовані для запобігання та ліквідації пожеж в екосистемах області.

Доручено штабам організувати вжиття заходів спільно з представниками органів місцевого самоврядування, контролюючих органів, торфодобувних підприємств, лісокористувачів (у межах та відповідно до компетенції) щодо: проведення спільних рейдів по дотриманню громадянами вимог Правил пожежної безпеки в Україні та Правил пожежної безпеки в лісах України, недопущення проведення масових заходів у місцях з підвищеною небезпекою, не пристосованих для проведення таких заходів; організації проведення перевірок існуючих меліоративних систем стосовно можливості їх використання для запобігання виникненню пожеж на торфовищах та вжиття заходів щодо приведення їх у працездатний стан; організації створення у населених пунктах добровільних пожежних дружин (команд) з метою попередження виникнення пожеж, виявлення осіб, що здійснюють випалювання сухої рослинності та патрулювання територій, які прилягають до населених пунктів тощо.

Чужорідні види рослин у флорі Житомирської області

Інвазійні види трансформують цілі екосистеми та роблять їх бідними на біорізноманіття, витісняючи природні види. Частина їх є видами - трансформерами, які не просто витісняють один два природні конкуренти, а й своєю життєдіяльністю змінюють умови довкілля (наприклад, деякі рослини мають здатність змінювати хімічний склад ґрунту). Нові умови приваблюють інші нехарактерні види, і в результаті змінюється вся екосистема.

Таблиця 19

Інформація про інвазійні (чужорідні види рослин)

Назва виду	Занесення виду до карантинного списку	Заходи із запобігання розповсюдження виду
Амброзія полинолиста	Так	Механічне знищення на стадії молодих рослин до цвітіння; застосування гербіцидів
Повитиця польова	Так	Механічне знищення на стадії молодих рослин, випалювання ділянок трав'яних угруповань з заростями повитиць

9) Антропогенний вплив, пов'язаний з проведенням самовільної господарської діяльності з використання надр (видобутку бурштину)

Зазначена господарська діяльність має негативний вплив на ґрунти, стан рослинно-трав'яного покриву, гідрологічний режим території; рівень ґрунтових вод(пониження), викиди в атмосферне повітря, тощо.

Знято родючий шар ґрунту та повністю порушено ґрунтовий профіль, включаючи і материнську породу, до глибини 2-16 м. Змінено цілісність структури ґрунтового покриву; зумовлено втрату гумусу, макро- та мікроелементів; знищено верхній родючий шар ґрунту; посилено вітрову та водну ерозію; засмічено земельні ділянки (пісок, намитий з нижчих горизонтів ґрунтового профілю).

Порушено цілісність рослинно-трав'яного покриву; незаконно знищено деревні насадження.

Неконтрольоване використання поверхневих підземних вод призвело до порушення гідрологічного режиму території; пониження рівня ґрунтових вод.

Внаслідок спалювання паливно-мастильних матеріалів збільшилися обсяги викидів в атмосферу CO₂, CO, SO₂, NO₂, поліциклічних ароматичних вуглеводнів.

Зазначена діяльність призвела до порушення геологічної структури території, втрати надр, деформації земної поверхні; пошкодження родовищ корисних копалин, яке повністю виключає або суттєво обмежує можливість їх подальшої експлуатації.

Окрім цього, копачі порушують встановлені режими охорони природно-заповідних об'єктів, нищать особливо цінні землі.

4. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 26.06.91) визначено (ст. 20⁴), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

г) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д¹) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-VIII від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і

програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (№ 214/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. З 18 травня 2013 р. дозволи на спеціальне водокористування надаються не Мінприроди України, а Радою міністрів АР Крим і обласними адміністраціями (для водних ресурсів державного значення) та органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища АР Крим і обласними радами (для водних ресурсів місцевого значення). Водночас процедури надання таких дозволів залишилися незмінними.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;
- Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;
- наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря» (2707-ХІІ від 16.10.92). Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;

- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;
- посібник з інвентаризації джерел викидів в атмосферне повітря;
- максимальні допустимі концентрації та «можливі рівні безпечного ефекту» для забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для заселених територій.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 закону «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-ХІІ від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 1.

Таблиця 1

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		●		+
4. Появу джерел неприємних запахів?		●		

5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневій воді?		•		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?		•		
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		•		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		•		
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	

Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			●	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літо генної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		●		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями Програми та цілями місцевих громад?			●	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, чисельності або територіальному представництві?			●	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?	●			
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		●		+(проведення профільних фестивалів)
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появі естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	

Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			•	+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			•	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий			•	

або опосередкований вплив на добробут людей?				
--	--	--	--	--

На основі оцінок, представлених у табл. 1, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки (далі – Програма):

Атмосферне повітря. Однією з основних екологічних проблем області є забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств і автотранспорту. Загалом Програма орієнтована на розв’язання цієї проблеми. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів, водночас, існуючими підприємствами регіону плануються заходи, спрямовані на модернізацію виробництва, впровадження енергозберігаючих заходів.

Водні ресурси. Програма не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Водночас, за умови відновлення промислового виробництва регіону з їх подальшим стабільним розвитком ймовірно може призвести до збільшення обсягів скидів у поверхневі води.

Відходи. На сьогоднішній день відходи агропромислового комплексу не завжди знаходять застосування, хоч і є цінною сировиною. Вони здебільшого органічного походження і підлягають переробці. Виникає необхідність у раціональному управлінні відходами.

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Програми не передбачаються зміни у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Біорізноманіття. У Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об’єкти природно заповідного фонду (ПЗФ) та біорізноманіття.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Впровадження Програми може мати як позитивний, так і негативний вплив на рекреаційні зони залежно від того, наскільки будуть дотримані природоохоронні вимоги. Разом з тим, реалізація цього завдання має сприяти покращенню здоров’я населення. Впровадження Програми не має призводити до негативного впливу на наявні об’єкти історико-культурної спадщини.

Населення та інфраструктура. Програма не передбачає появу нових ризиків для здоров’я населення області.

Транскордонний вплив.

Транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров’я населення від виконання Програми не очікується.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Програма спрямована на збереження природних ресурсів і не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

Реалізація має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Сільське господарство у Житомирській області є важливою складовою регіональної економіки та залишається найбільш стабільною галуззю.

6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми

Для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки передбачається реалізація таких заходів (табл. 2). Водночас, це загальні рекомендації щодо усунення негативних наслідків, детальні заходи повинні розглядатися в кожному конкретному випадку під час реалізації конкретних заходів і проектів, а також в процесі надання екологічних дозволів.

Таблиця 2

Складова довкілля	Заходи для зменшення негативних наслідків
Атмосферне повітря	<p>Атмосфероохоронні заходи у процесі здійснення сільськогосподарської діяльності повинні мати за мету регулювання господарського впливу на атмосферне повітря, забезпечення екологічної безпеки у сфері сільського господарства, а також підтримувати екологічну рівновагу на території Житомирської області. Охорона атмосферного повітря у процесі здійснення сільськогосподарської діяльності повинна проводитися у межах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) регулювання викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря; 2) регулювання рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря; 3) дотримання атмосфероохоронних вимог під час застосування пестицидів і агрохімікатів; 4) створення і впровадження малощумної сільськогосподарської техніки та устаткування; 5) вирішення проблем у сфері поводження із сільськогосподарськими відходами, а також вжиття інших превентивних заходів, спрямованих на охорону атмосферного повітря під час сільськогосподарської діяльності.
Водні ресурси	<p>Раціональне використання водних ресурсів; проведення хімічної меліорації (вапнування) кислих ґрунтів. Створення спеціалізованих підрозділів із проведення робіт по вапнуванню ґрунтів на базі механізованих загонів, що виконують розкислення кислих ґрунтів</p>

Відходи	Визначення технічних вимог для зберігання і обробки різних категорій сільськогосподарських відходів; визначення ефективних механізмів контролю і забезпечення дотримання вимог законодавства;
Земельні ресурси	Раціональне використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення, удосконалення структури посівних площ та впровадження у виробництво елементів науково обґрунтованої системи землеробства, передової техніки та технологій вирощування сільськогосподарських культур; сприяння сільгосптоваровиробникам у вирішенні питань з реконструкції, розширення та модернізації інженерної інфраструктури внутрішньо-господарських меліоративних систем
Біорізноманіття	Формування екологічної культури мешканців області, забезпечення участі громадськості у розв'язанні екологічних проблем, зокрема шляхом інформування населення

У сфері зміни клімату: впровадження практичних заходів та проєктів, що спрямовані на вирішення завдань кліматичної адаптації згідно з розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 932-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року» та від 06.12.2016 № 878-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року»; впровадження чистих ресурсозберігаючих технологій; використанням відновлюваних джерел енергії (сонячна та вітрова енергетика); впровадження заходів щодо скорочення викидів парникових газів. Аналізуючи види і рівні впливів на навколишнє середовище об'єкту планової діяльності, можна зробити висновок, що комплекс заходів, спрямованих на запобігання, уникнення, зменшення, усунення визначеного негативного впливу, забезпечить дотримання чинних екологічних і санітарно-гігієнічних умов провадження планової діяльності.

7. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Реалізація Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки дасть можливість забезпечити динамічний розвиток виробництва продукції сільського господарства, покращити інфраструктуру аграрного ринку, підтримку розвитку сільських територій та індивідуальних сільських забудовників.

Програма враховує принцип екологічної збалансованості і в цілому орієнтована на зменшення впливу на довкілля. Базуючись на демографічних тенденціях, аналізі соціально-економічної ситуації в області, а також прогнозах макроекономічних впливів можна припустити наступні сценарії розвитку:

інерційний, або трендовий: усе в зовнішньому оточенні «йде, як і зараз», зовнішні можливості та загрози, що виникають, компенсується;

песимістичний: більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем «спрацюють» і ці ризики настануть з високою ймовірністю, значно погіршать існуючу ситуацію незважаючи на зусилля з провадження Програми;

оптимістичний: демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації Програми, докладання зусиль органів влади або через вдалий збіг обставин і підтримку сильних сторін регіону зовнішніми можливостями.

Досягнення зазначених цілей можливе шляхом визначення основних напрямів діяльності, розроблення конкретних заходів по кожному напрямку та забезпечення відповідного фінансування для виконання заходів Програми, в тому числі за рахунок коштів обласного бюджету.

Основні шляхи і засоби розв'язання проблеми:

здійснення контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення, надання методичної допомоги користувачам (власникам) землі стосовно економічного стимулювання та раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення;

розроблення заходів щодо мотивації сільськогосподарських товаровиробників до розвитку трудомістких галузей, зокрема овочівництва, садівництва, хмелярства, льонарства, тваринництва, органічного виробництва;

покращення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та підприємств харчової промисловості;

стимулювання створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фермерських господарств та фермерських господарств сімейного типу;

впровадження науково-технічного досягнень в агровиробництво, у тому числі в охороні навколишнього природного середовища;

залучення інвестицій в агропромисловий комплекс області, у тому числі міжнародних фінансових організацій.

Виконання запланованих заходів має спиратися на використання сильних сторін регіону, максимальне використання зовнішніх можливостей, врахування слабких сторін та мінімізації зовнішніх загроз.

Сильними сторонами Житомирської області є: сприятливі природно-кліматичні умови, які є підґрунтям розвитку сільського господарства, наявність значної сировинної бази та забезпеченість водними ресурсами, що вплинули на формування диверсифікованої економіки області та потужного індустріального комплексу, логістичне розміщення щодо міжнародних трас сполучення. Ці сильні сторони підтримуватимуться такими можливостями як зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги, зростання світового попиту на продукцію агропромислового комплексу.

8 Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

У ході здійснення моніторингу згідно отриманих результатів за рік буде проведено моніторинг оцінки результатів виконання Програми на довкілля та здоров'я населення, що базуватиметься на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів), які демонструють наслідки для довкілля, у т. ч. для здоров'я населення, а саме:

загальний обсяг водовідведення, у т. ч. нормативно очищених стічних вод та забруднених зворотних вод, млн. м³;

обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, тис. тонн;

питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %;

кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, одиниць;

кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території області, одиниць; площа земель природно-заповідного фонду, %;

кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, одиниць;

Його результати дадуть можливість у разі непередбачуваного негативного впливу реалізації заходів Програми, вжити своєчасні і оперативні заходи щодо виправлення або упередження негативної ситуації.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля. Моніторинг може бути використаний для порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки, отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО); перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади; перевірки того, що Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

8. Резюме

В області створюються передумови для формування сучасного, у відповідності із світовими стандартами, конкурентоспроможного агропромислового комплексу з розширенням експортного потенціалу.

Основною метою аграрної політики регіону на період до 2027 року є розвиток ефективного і прибуткового сільського господарства, харчової і переробної промисловості, розвиток соціальної інфраструктури села.

Поряд із велико-товарними агроформуваннями розшириться мережа фермерських та сімейних фермерських господарств, кооперативних об'єднань особистих селянських господарств.

Стратегічними цілями розвитку аграрного сектору до 2027 року є:

гарантування продовольчої безпеки держави;

забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектору шляхом розвитку різних форм господарювання;

сприяння розвитку інфраструктури сільських населених пунктів та формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів;

підвищення рівня інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;

підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, ефективності галузей, забезпечення стабільності ринків;

сприяння створенню підприємств по виробництву продукції із високою доданою вартістю;

розширення участі області у експорті сільськогосподарської продукції;

сприяння розширенню розвитку органічного виробництва;

раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище.

Аналіз трендів стану довкілля Житомирської області вказує на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, стабілізацію обсягів забору та використання води, стабілізацію рівня водовідведення та зменшення скидів забруднених вод, високий рівень господарського освоєння земель, приблизно постійний рівень утворення відходів, а також невпинне зростання загальних обсягів накопичених відходів I-IV класів небезпеки.

Основними екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від підприємств та автотранспорту; забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин; скидання кар'єрних вод у водні об'єкти; порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок; підтоплення земель і населених пунктів регіону; поводження з відходами I-III класів небезпеки, а також IV класу небезпеки; подолання наслідків Чорнобильської аварії та поводження з радіоактивними відходами; охорона, використання та відтворення дикої фауни і

флори; антропогенний вплив, пов'язаний з проведенням самовільної господарської діяльності з використання надр (видобутку бурштину).

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про інвестиційну діяльність», Водним кодексом України, Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Реалізація Програми розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки та Плану заходів може призвести до появи негативних впливів на довкілля, якщо під час її реалізації не будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

Внаслідок реалізації Програми та Плану заходів може відбутися:

- збільшення обсягів скидів у поверхневі води;
- забруднення підземних водоносних горизонтів;
- збільшення кількості утворюваних і накопичених відходів IV класу небезпеки;
- порушення ґрунтового шару.

Ймовірно може відбутися:

- збільшення обсягів викидів в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел;
- погіршення якості атмосферного повітря;
- зміни якості поверхневих вод;
- порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону;
- посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів;
- зміни у топографії або в характеристиках рельєфу;
- порушення середовищ існування диких видів тварин;
- негативний вплив на здоров'я населення;
- суттєве вилучення невідновних ресурсів, що може призвести до суттєвого погіршення якості природного середовища.

Разом з тим, реалізація багатьох заходів Програми та Плану заходів має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні. Програма не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області.

Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення від реалізації Програми та Плану заходів було виявлено низку операційних цілей, завдання яких доцільно скоригувати для того, щоб посилити позитивні наслідки для довкілля та здоров'я населення.

Програма спрямована на забезпечення продовольчої безпеки регіону та держави, створення умов для виробництва органічної екологічно-чистої продукції, що сприятиме збереженню та відновленню ґрунтів.

Очікується, що реалізація заходів Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних ресурсів, біорізноманіття та ситуацію із відходами, а відтак на здоров'я людей.

Моніторинг запропонованих екологічних індикаторів ефективності впровадження Програми та Плану заходів є важливою формою контролю фактичного впливу на довкілля та основою для своєчасного і оперативного прийняття необхідних управлінських рішень для виправлення або упередження факторів негативного впливу на екологію довкілля.